

Insinöörimatematiikka 1

Mika Hirvensalo
`mikhirve@utu.fi`

Matematiikan ja tilastotieteen laitos
Turun yliopisto

2021

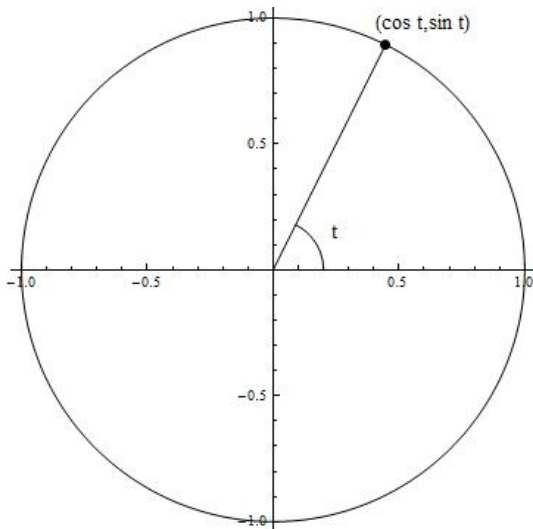
"Määritelmä"

Ympyräsektorin kulman suuruus on sektorin kaaren pituus jaettuna säteen pituudella. Tällöin kulma x (asteissa) voidaan muuntaa kulmaksi y (radiaaneissa) seuraavasti: $y = \frac{\pi}{180}x$. Suoran kulman suuruus on siis $\frac{\pi}{2}$, oikokulman π ja täyden ympyrän 2π .

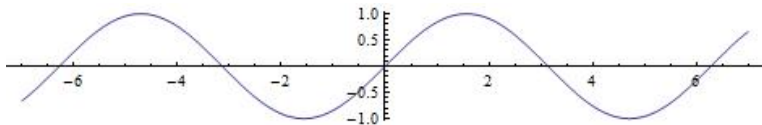
"Määritelmä"

Kulman, joka kiertyy positiiviselta x -akselilta myötäpäivään *kehäpiste* on origokeskisen yksikköympyrän ja kulman vasemman kyljen leikkauspiste. Tämän kulman *sini* on kehäpisteen y -koordinaatti ja *kosini* x -koordinaatti.

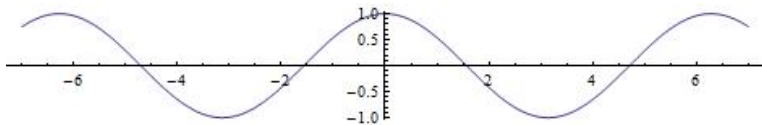
Trigonometriset funktiot

Trigonometriset funktiot

$$y = \sin x$$

$$y = \cos x$$

$$\sin x = \cos\left(x - \frac{\pi}{2}\right)$$

Jaksollisuus

$$\sin x = \sin(x + 2\pi n) \quad \text{ja} \quad \cos x = \cos(x + 2\pi n), \quad n \in \mathbb{Z}$$

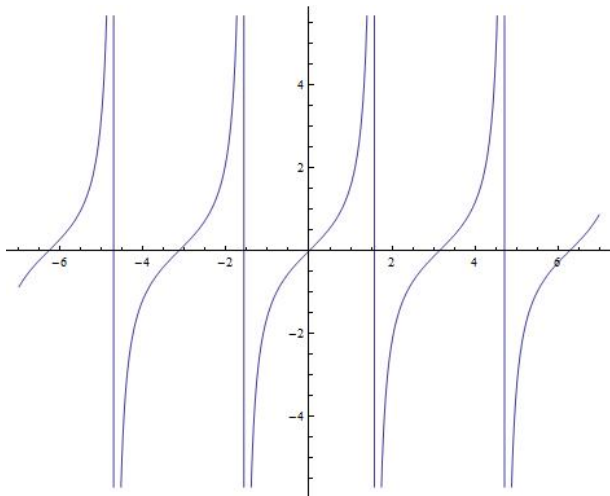
Nollakohdat

- $\sin x = 0 \Leftrightarrow x \in \{n\pi \mid n \in \mathbb{Z}\}$
- $\cos x = 0 \Leftrightarrow x \in \{\frac{\pi}{2} + n\pi \mid n \in \mathbb{Z}\}$

Trigonometriset kaavat

- $\sin^2 x + \cos^2 x = 1$
- $\sin(x + y) = \sin x \cos y + \cos x \sin y$
- $\sin x = \cos(x - \frac{\pi}{2})$, jne.

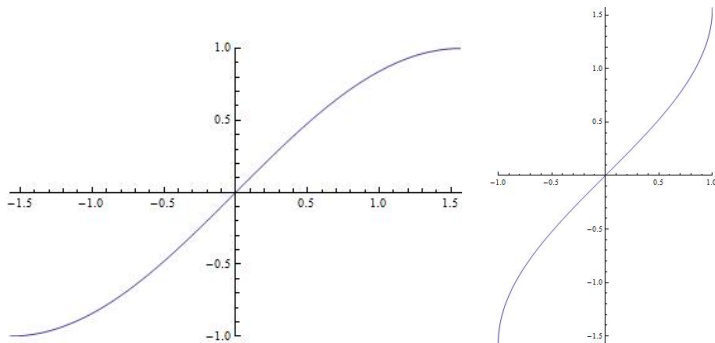
Trigonometriset funktiot

$$y = \tan x = \frac{\sin x}{\cos x}$$

Trigonometriset funktiot

$$\sin : \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right] \rightarrow [0, 1] \quad \sin^{-1} : [0, 1] \rightarrow \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right]$$

Käänteisfunktiot

- Funktion $f : [-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}] \rightarrow [-1, 1]$, $f(x) = \sin x$ käänteisfunktio on nimeltään *arkussini*, merkitään $\arcsin$ tai $\sin^{-1}$.
- Funktion $f : [0, \pi] \rightarrow [-1, 1]$, $f(x) = \cos x$ käänteisfunktio on nimeltään *arkuskosini*, merkitään $\arccos$ tai $\cos^{-1}$.
- Funktion $f : (-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}) \rightarrow \mathbb{R}$, $f(x) = \tan x$ käänteisfunktio on nimeltään *arkustangentti*, merkitään $\arctan$ tai $\tan^{-1}$.

Lause

- $\sin(-x) = -\sin x$
- $\cos(-x) = \cos x$
- $\cos(x + \pi) = -\cos x$
- $\sin(x + \pi) = -\sin x$
- $|\sin x| \leq |x|$
- $\sin x - \sin y = 2 \sin \frac{x-y}{2} \cos \frac{x+y}{2}$

$$\begin{aligned} |\sin x - \sin y| &= \left| 2 \sin \frac{x-y}{2} \cos \frac{x+y}{2} \right| \\ &\leq 2 \left| \sin \frac{x-y}{2} \right| \cdot 1 \leq 2 \left| \frac{x-y}{2} \right| = |x-y|, \end{aligned}$$

siis $d(\sin x, \sin y) \leq d(x, y)$. Samoin $d(\cos x, \cos y) \leq d(x, y)$.

Algebralliset funktiot

Kahden muuttujan polynomi yhtälö $P(x, y) = 0$ saattaa määritellä funktion $f : A \rightarrow B$, $y = f(x)$ kunhan joukot A ja B valitaan sopivasti. Tällaisia funktioita sanotaan *algebrallisiksi*. Tällöin siis x on alkukuva ja y on kuva.

Esimerkki

Polynomi yhtälö $x^2 + y^2 - 1 = 0$ määrittelee yksikköympyrän. Mikäli valitaan $A = [-1, 1]$ ja $B = [0, \infty)$, saadaan aikaan funktio $f(x) = \sqrt{1 - x^2}$.

Esimerkki

Polynomi yhtälö $x^2 - y^2 = 0$ voidaan kirjoittaa muotoon $(x - y)(x + y) = 0$, mikä on yhtäpitävää sen kanssa, että $x = y$ tai $x = -y$. Jos nyt valitaan $A = \mathbb{R}$ ja $B = [0, \infty)$, saadaan funktio $f(x) = \sqrt{x^2}$.

Esimerkki

Määritellään

$$|x| = \begin{cases} -x, & \text{jos } x < 0 \\ x, & \text{jos } x \geq 0. \end{cases}$$

Esimerkki

Määritellään *signum*-funktio ehdoilla

$$\text{sgn}(x) = \begin{cases} -1, & \text{jos } x < 0 \\ 0 & \text{jos } x = 0 \\ 1, & \text{jos } x > 0. \end{cases}$$

Rationaaliset operaatiot

- Vakiolla kertominen
- Yhteen- ja vähennyslasku
- Kerto- ja jakolasku

Määritelmä

Alkeisfunktioita ovat sekä algebralliset funktiot, että eksponentti- ja logaritmifunktiot, sekä trigonometriset funktiot ja näiden käänteisfunktiot, sekä edellä mainituista yhdistämällä ja rationaalisin operaatioin saadut funktiot.